

BULLETIN

XLII. Východoslovenského tábora ochrancov prírody a krajiny

s medzinárodnou účasťou

Zboj

28.07.- 03.08.2018

Prípravný výbor ďakuje všetkým organizáciám, zložkám a jednotlivcom, ktorí pomáhali pri príprave XLII. Východoslovenského Tábora ochrancov prírody a krajiny (TOP-u) v katastri obce Zboj, okres Snina, v roku 2018 a prispeli finančne, materiálne alebo inak k jeho úspešnému priebehu.

Podakovanie patrí týmto inštitúciám:

Usporiadatelia:

Slovenský zväz ochrancov prírody a krajiny - Ústredný výbor

Základná organizácia SZOPK Bocian

Základná organizácia SZOPK Trebišov

Spoluorganizátor:

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky

Správa Národného parku Poloniny

Obecný úrad Zboj

OZ Čemerica Stakčín

Vydal: Prípravný výbor XLII. VS TOP z podkladov
členov prípravného výboru, ŠOP SR a dostupnej
odbornej literatúry

Príležitostná publikácia: bez jazykovej úpravy

Zostavil, grafická a textová úprava : PV TOP 2018

Tlač: ABCOM Košice s.r.o.

Náklad : 250 ks

Košice, júl 2018

ODBORNÉ SEKcie:

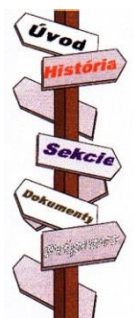
	-	<i>krajinárska, dendrologická</i>		-	<i>mykologická</i>
	-	<i>lesnícka</i>		-	<i>chiropterologická</i>
	-	<i>botanická</i>		-	<i>geologická</i>
	-	<i>ornitologická</i>		-	<i>praktická ochrana prírody</i>
	-	<i>herpetologická</i>		-	<i>detská</i>
	-	<i>entomologická</i>			

Upozornenie:

Organizátori nepoist'ujú účastníkov VS TOP-u.

Všetci účastníci sa zúčastňujú podujatia na vlastnú zodpovednosť.

Za pochopenie ďakujeme.

Informácie o tomto a predchádzajúcich VS TOP-och nájdete na stránke:

www.vstop.sk

Informácie o lokalite tohtoročného VS TOP-u nájdete:

<http://nppoloniny.sopsr.sk/>

Niekoľko slov účastníkom XLII. ročníka VS TOP 2018

Tento informačný spravodaj je určený účastníkom XLII. VS TOP-u „Zboj 2018“, ako základný informačný materiál s celotýždenným programom, pravidlami, ktoré platia na tábore, a informáciami o prostredí a prírode, ktorá bude celý týždeň naším domovom. Miesto konania tohtoročného TOP-u je v katastri obce Zboj a koná sa od 28. 07 do 03.08.2018. Toto významné ochrannárske podujatie s medzinárodnou účasťou na pomoc prírode i regiónu je organizované pod hlavičkou ÚV SZOPK a hlavným organizátorom je ZO SZOPK Trebišov, ŠOP SR S NP Poloniny, OZ Čemerica a Obec Zboj.

Očakávame približne 300 účastníkov zo 4 krajín. Poslaním tohto podujatia je odbornou činnosťou prostredníctvom jednotlivých odborných sekcií a inventarizačným prieskumom získať nové informácie a údaje o hodnotách územia, stave ekosystémov a jeho zložiek záujmovej oblasti s tohtoročnou konkretizáciou cieľov na prieskum a výskum chránených častí prírody NP Poloniny, poznávať región ochrannárskymi aktivitami, zviditeľniť kultúru málo poznaného regiónu, poznať históriu miestneho regiónu, vzbudiť záujem mladých ochrancov o menej propagované územia a ukázať možnosti ochrany.

Nezanedbateľný je príspevok účastníkov v oblasti praktickej pomoci prírode a obciam, vedenia miestnych obyvateľov k zveľaďovaniu a udržiavaniu miestneho prírodného a kultúrneho bohatstva, ukázaniu možností ochrany a podnecovaniu k aktivitám v oblasti starostlivosti o prostredie. Jedným z cieľov je aj poukázať na možnosti rozvoja cestovného ruchu regiónu.

Odborné výsledky inventarizačnej, prieskumnej a praktickej činnosti 11 odborných sekcií zosumarizujeme do zborníka odborných prác, ktorý bude možné využiť pri plnení konkrétnych úloh štátnej ochrany prírody v podmienkach spravovaného regiónu a tiež budú vhodným odborným podkladom pre činnosť samosprávnych orgánov.

Toto je cieľom organizátorov tohtoročného XLII. VS TOP-u. Či sa to podarí splniť, to záleží od nás všetkých. To či sme ho dobre pripravili, taktiež ohodnotíte Vy. Touto cestou chcem ešte poďakovať, aj za Vás účastníkov, všetkým ľuďom a organizáciám, podieľajúcim sa na príprave tohtoročného VS TOP-u, a všetkým tým, ktorí osobne pomohli a prispeli k vytvoreniu vhodných podmienok pre jeho uskutočnenie. Ich zoznam nájdete na stĺpe sponzorov v strede tábora. Podrobnejší zámer organizátorov tohtoročného XLII. VS TOP-u, na ktorého plnení sa budeme podieľať všetci podľa svojich možností, je rozvedený na ďalších stránkach tohto informačného materiálu.

Na záver použijem slová pána starostu: “Vitajte milí priatelia – ochrancovia v obci Zboj - v neveľkej dedinke takmer na začiatku Slovenska, ktorá akoby sa pred svetom ukrývala v mohutných horách, obklopená prírodou Národného parku Poloniny“. Za organizátorov podujatia Vám želim pohodový pobyt, priaznivé počasie a veľa príjemných zážitkov na VS TOP-e „Zboj 2018“.

Mgr. Kristína Voralová - NOP VS TOP-u 2018

Privítanie od starostu

Milí priatelia a návštevníci TOP-u, je mi ct'ou privítať vás v Zboji – v neveľkej dedinke takmer na začiatku Slovenska, ktorá akoby sa pred svetom ukrývala – v mohutných horách, obklopená prírodou Národného parku Poloniny. Náš kraj nie je bohatý na priemysel, podniky, rôzne inštitúcie, má však v sebe iné bohatstvo – v podobe prírody, zaujímavej histórie, osobitej kultúry, významných osobností, ktoré tu žili, pôsobili, zanechali po sebe stopy. Či už je to významný učenec, právnik, pedagóg a filozof – náš rodák pôsobiaci v Petrohrade – Peter Lodij alebo nezabudnuteľný rozprávkar Michal Pustaj, ktorý síce nikdy neopustil svoje rodisko, ale napriek tomu sa stal slávnym – preslávil ho jeho rozprávačský talent. Svoje rozprávky vedel rozprávať celé hodiny, dnes sú zaznamenané a knižne vydané. Práve po ňom je pomenovaná i jedna z 5 jaskýň objavených nad našou dedinou, v masíve Stinská na slovensko-ukrajinskej hranici. Vo flyšovom území sú tieto pseudokrasové jaskyne unikátom. Ďalšou zaujímavosťou tohto miesta je pád najväčšieho meteoritu v Európe v roku 1866. Jedinečný prírodný úkaz priľákal v tom čase do našich končín množstvo vedátorov, prírodovedcov. Jeho roztrúsené úlomky by sme možno mohli nájsť aj dnes. Ten najväčší – vážiaci 300 kg, ktorý - z miesta nazvaného Čierne mláky a nachádzajúceho sa na ukrajinskej strane týchto hôr – ťahalo 6 párov volov, je uložený v múzeu vo Viedni. Túto jedinečnú udalosť pripomína informačný bod pri hlavnej ceste, tvorený modelom meteoritu s náučnou tabuľou a ďalšími 6 informačnými tabuľami hovoriacimi o hrozbe svetelného znečistenia. Pamiatkou na smutné obdobie I. svetovej vojny je obnovený cintorín vojakom padlým v týchto bojoch. Front sa tu zastavil približne na päť týždňov, obec bola takmer celá zničená. Ťažké bolo i obdobie II. svetovej vojny. V rokoch 1939-1944 bola obec pripojená k Maďarsku. Po urputných bojoch bola oslobodená 18. októbra 1944.

V katastri našej obce s výmerou 5 054 ha sa nachádzajú viaceré vzácne národné prírodné a prírodné rezervácie – Bahno, Stinská, Stinská slatina, Borsučiny, Borsukov vrch, turisticky atraktívna Jarabá skala (Riaba skala) s Medovou babou i najväčší slovenský prales Stužica. Na lokalite Kvasná voda sa nachádza minerálny prameň. Alkalickej kyselky vyviera pod horou Stinská, asi 200 m nad známou oddychovo-náučnou lokalitou.

Obec Zboj sa spomína v roku 1567, v daňovom súpise. Bola majetkom viacerých významných rodín: začiatkom 17. storočia patrila humenskému panstvu Drugethovcov, v 18. storočí bola majetkom Csákyovcov, v 19. storočí Schmideggovcov, poslednými vlastníkami bola rodina Lobkovitzovcov. Dnes tu žije približne 350 ľudí.

Prajem vám na vašich potulkách týmto severovýchodným kútom Slovenska veľa príjemných chvíľ, splnených očakávaní, nových zážitkov, ktoré vás budú lákať k tomu, aby ste sa do nášho kraja vracali často a radi. Ochrancom našich hôr je Did Beskyd – tak nech chráni aj všetkých vás!

Poloniny – národný park a medzinárodná biosférická rezervácia

Národný park Poloniny – najvýchodnejšie slovenské veľkoplošné chránené územie. Rozprestiera sa až k ukrajinskej a poľskej hranici. Znáмым bodom, ktorý spája všetky tri krajiny je Kremenec – najvyšší bod národného parku (1210 m n.m.) a najvýchodnejšie slovenské miesto. Národný park bol vyhlásený Nariadením vlády SR č. 258 zo dňa 23.9.1997 s účinnosťou od 1.10.1997. Výmera jeho vlastného územia je 29 805 ha, ochranné pásmo má 10 973 ha. Najhodnotnejšie časti národného parku sú chránené v maloplošných chránených územiach – 7 národných prírodných rezerváciách (Stužica, Havešová, Riaba skala, Rožok, Pľaša, Stinská, Pod Ruským), 13 prírodných rezerváciách (Bahno, Borsučiny, Borsukov vrch, Bzaná, Gazdoraň, Hlboké, Hrunok, Ruské, Stinská Slatina, Stružnická dolina, Šípková, Udava, Uličská Ostrá) a 1 prírodnej pamiatke (Ulička). Územie sa rozprestiera v Prešovskom kraji a zaberá značnú časť okresu Snina. Ten sa nachádza v severovýchodnom cípe Slovenska. Má rozlohu 805 km² a 40 000 obyvateľov. Správnym, hospodárskym a kultúrnym centrom je mesto Snina s približne 20 000 obyvateľmi. Ostatní obyvatelia žijú v 33 obciach. Je to národnostne zmiešaný okres, kde okrem Slovákov žijú predovšetkým Rusíni – Ukrajinci. V súčasnosti sa v ochrannom pásme národného parku nachádza 10 obcí: Jalová, Príslop, Kolbasov, Ulič, Uličské Krivé, Ruský Potok, Zboj, Nová Sedlica, Topoľa, Runina. Spádovou obcou je Ulič, kde žije približne 1000 ľudí. Radikálnym zásahom do života miestneho obyvateľstva a do sídelnej štruktúry bola výstavba Vodárenskej nádrže Starina. S jej napúšťaním sa začalo v roku 1987. Z dôvodu jej výstavby bolo vystáňovaných 7 obcí s približne 3 500 ľuďmi (Starina, Ruské, Veľká Poľana, Smolník, Ostrožnica, Zvala, Dara). Táto oblasť Slovenska je charakteristická drevenou zrubovou architektúrou a starými drevenými chrámami zdobenými bohatou interiérovou výzdobou – ikonami. Všetky drevené chrámy (Jalová, Ruský Potok, Topoľa a Uličské Krivé) sú zapísané do zoznamu národných kultúrnych pamiatok. Sú svedectvom originálneho majstrovstva a zručnosti miestneho obyvateľstva. Turistov a návštevníkov územím prevedú náučné a turistické chodníky, ktoré vytvárajú takmer 200 km dlhú sieť. Sídlo národného parku je v dedine Stakčín.

Z hľadiska *regionálneho geomorfologického členenia* Slovenska patrí prevažná časť územia národného parku do oblasti Polonín, južný okraj územia zasahuje do oblasti Nízke Beskydy. Tieto oblasti sú súčasťou subprovincie Vonkajšie Východné Karpaty. Oblasť Poloniny, ktorých hlavná časť sa nachádza na území Ukrajiny a Poľska, tvorí na našom území celok Bukovské vrchy, ktoré tvoria podcelky Bukovce a Nastaz. Oblasť Nízke Beskydy reprezentuje celok Beskydské predhorie zastúpené podcelkom Ublianskou pahorkatinou, ktorá tvorí južnú hranicu územia. Západnú hranicu predstavujú Nízke Beskydy – ich celok Laborecká vrchovina. Severnú hranicu územia NP Poloniny tvorí hraničný hrebeň s Poľskom s kótami výraznejšie prekračujúcimi nadmorskú výšku

1000m – Strop (1012), Kruhliak (1100), Pľaša (1162), Ďurkovec (1188), Hrubky (1186) a Kremenec (1210). Východnú hranicu NP Poloniny tvorí hraničný hrebeň s Ukrajinou s masívmi Stinská (1092) a Rožok (793). Masívy Veľkého Bukovca (1012), Malého Bukovca (Stolová 932), Kučalaty (917), Nastazu (Stredný grúň 801), Magury (655) a Skury (857) spolu s pohraničnými hrebeňmi uzatvárajú vnútrohorské kotliny – Ruskú, Runinskú, Sedlickú a Uličskú. Územie národného parku je **podľa geologického členenia** Slovenska súčasťou duklianskej jednotky flyšového pásma, ktorú budujú sedimentárne (usadené) horniny strednej kriedy (druhohory - cenoman) až paleogénu (treťohory - spodný oligocén), tvorené rytmicky sa striedajúcimi vrstvami prevažne ílovcov a pieskovcov, menej siltovcov, konglomerátov, rohovcov, pelokarbonátov, slieňovcov, zlepcov, resp. vápencov. Horniny sa usadzovali vrstvu za vrstvou veľmi dlhú dobu v období pred 70 mil. – 42 mil. rokov, keď územie Slovenska bolo zaliate prehistorickým flyšovým morom Tethys. Súvrstvie hornín tvorí pozostatok dna spomínaného mora, na niektorých miestach dosahujúce mocnosť až viac ako 5 000 m. **Reliéf** územia patrí k hornatinám s výrazne členeným povrchom, v ktorom sa striedajú výrazné chrbty s hlbokými dolinami. **Riečny systém** patrí do povodia rieky Bodrog a vytvára typickú vejárovitú sústavu vodných tokov s množstvom malých prítokov. K najväčším tokom sa radí Cirocha, ktorá je spolu s Udavou ľavostranným prítokom Laborca a Ulička s prítokmi Zbojský potok, Príslopský potok a Ruský potok, ktorá je pravostranným prítokom ukrajinského Uhu. Slovensko – poľský hraničný hrebeň v rámci územia je európskou rozvodnicou Baltského a Čierneho mora. Z hľadiska **rastlinnej ríše** tvoria Poloniny botanickú hranicu medzi horskými systémami Východných a Západných Karpát. Prejavuje sa to predovšetkým prítomnosťou niektorých východokarpatských elementov a druhov, ktoré majú na území národného parku západnú hranicu svojho rozšírenia. Patria k nim zvonček jedľový (*Campanula abietina*), pichliač Waldsteinov (*Cirsium waldsteinii*), klinček bradatý nakopený (*Dianthus barbatus subsp. compactus*), kostrava skalná (*Festuca saxatilis*), iskerník karpatský (*Ranunculus carpaticus*), hadomor ružový (*Scorzonera rosea*), silenka ovisnutá pochybná (*Silene nutans subsp. dubia*) a fialka dácka (*Viola dacica*). Rastú predovšetkým na poloninách – vysokohorských lúkach nad hornou hranicou lesa. Na základe podrobného inventarizačného výskumu flóry je z územia národného parku známych viac ako 1000 druhov vyšších rastlín. Mnohé z nich patria k vzácnym a ohrozeným druhom. Floristickú pestrosť územia potvrdzuje aj výskyt 300 známych druhov húb, vyše 300 druhov machorastov a viac ako 100 druhov lišajníkov. Najrozšírenejším typom vegetácie sú lesy, zaberajú až 90 % územia. K charakteristickým lesným druhom rastlín sa tu radia: čermeľ hájny (*Melampyrum nemorosum*), lipkavec marinkový (*Galium odoratum*), hluchavník žltý (*Galeobdolon luteum*), ale aj vzácnejšia scila Kladného (*Scilla kladnii*), hviezdnoteč čemerícový (*Hacquetia epipactis*), iskerník kašubský (*Ranunculus cassubicus*) a skopólia kranská (*Scopolia carniolica*). Skutočnosť, že územie leží na rozhraní Západných a Východných Karpát, sa odráža aj na zastúpení **živočíšnych druhov a ich spoločenskostí**. Doteraz bolo zistených 6300 druhov bezstavovcov, z toho napr. 91 druhov mäkkýšov, 30 druhov kôrovcov, 403 druhov

pavúkov, 25 druhov koscov, 33 druhov vážíek, 1472 druhov chrobákov, 31 druhov blanok-
ridlovcov, 819 druhov motýľov. Bohatstvo fauny stavovcov dokumentuje 319 druhov: 1
druh kruhoústych, 23 druhov rýb, 13 druhov obojživelníkov, 8 druhov plazov, 211 druhov
vtákov a 63 druhov cicavcov (8 druhov hmyzožravcov, 20 druhov netopierov, 16 druhov
hlodavcov, 1 druh dvojitozubcov, 13 druhov mäsožravcov a 5 druhov párnokopytníkov).
Územie je významným hniezdiskom chriašteľa poľného (*Crex crex*), bociana čierneho
(*Ciconia nigra*), orla kriľavého (*Aquila pomarina*), včelára lesného (*Pernis apivorus*),
žlny sivej (*Picus canus*), d'atľa čierneho (*Dryocopus martius*), d'atľa bielochrbtého
(*Dendrocopos leucotos*), muchárika červenohrdlého (*Ficedula parva*), muchárika bie-
lokrkého (*Ficedula albicollis*), strakoša sivého (*Lanius excubitor*), jariabka hôrneho
(*Bonasa bonasia*) či lelka obyčajného (*Caprimulgus europaeus*). Z ďalších ohrozených
druhov vtákov tu žije haja červená (*Milvus milvus*), sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*), ha-
diar krátkoprstý (*Circaetus gallicus*) i orol skalný (*Aquila chrysaetos*). Z netopierov si po-
zornosť zasluhujú najmä večernica tmavá (*Vespertilio murinus*) a raniak malý (*Nyctalus
leisleri*). Z hlodavcov je zaujímavý predovšetkým výskyt myšovky vrchovskej (*Sicista betu-
lina*) s ťažiskom rozšírenia na bezlesých vrcholových častiach územia. K stálym obyvateľom
patria vydra riečna (*Lutra lutra*), mačka divá (*Felis silvestris*), vlk obyčajný (*Canis lupus*),
medveď hnedý (*Ursus arctos*) a rys ostrovid (*Lynx lynx*). Unikátnym je zubor hrivnatý
(*Bison bonasus*), ktorý sa v roku 2004 v rámci realizovaného projektu vrátil do voľnej prí-
rody chráneného územia. Nepravidelne na územie prechádza z poľskej strany aj los mok-
rad'ový (*Alces alces*).

Národný park Poloniny – súčasť Medzinárodnej biosférickej rezervácie Východné Karpaty

Medzinárodná biosférická rezervácia bola vyhlásená v roku 1992. Trilaterálnu
dohodu podpísali tri krajiny: Slovensko, Poľsko a Ukrajina. Tá však svoje príľahlé úze-
mie pripojila k slovensko-poľskej časti MBR až v novembri 1997, čím vznikla prvá troj-
stranná biosférická rezervácia na svete.

MBR VK je druhou najväčšou biosférickou rezerváciou v Európe. Rozprestiera
sa na ploche 208 089 ha (z toho poľská časť zaberá 52,25%, slovenská časť 19,59% a
ukrajinská časť 28,16%) a zahŕňa 6 veľkoplošných chránených území (Slovensko: Ná-
rodný park Poloniny, Poľsko: Bieščadský národný park, Cisniansko-Wetlinský park
krajobrazový, Park Krajobrazový Doliny Sanu, Ukrajina: Užanský národný prírodný
park, Nadsjanský regionálny krajinný park).

Karpatské bukové pralesy - súčasť svetového prírodného dedičstva

Do Zoznamu svetového prírodného a kultúrneho dedičstva boli zapísané v roku 2007 spolu so samostatnými lesnými komponentmi na Ukrajine a tiež v CHKO Vihorlat. Lokalita bola v roku 2011 rozšírená o najcennejšie zvyšky prírodných bukových lesov v Nemecku a zároveň sa zmenil názov na Karpatské bukové pralesy a staré bukové lesy Nemecka, z bilaterálnej lokality sa stala trilaterálna slovensko – ukrajinsko – nemecká lokalita. K opätovnému rozšíreniu nominácie došlo v roku 2017. V súčasnosti je v nej zahrnutých 12 krajín Európy 78 komponentmi. Multilaterálne dedičstvo pod názvom *Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy* predstavuje európsku sieť bukových lesov na širokom spektre lokalít, ktoré sú súčasťou rozmanitých lesných spoločenstiev od pobrežia mora v severozápadnej Európe až po hlavné európske horské pásma a Balkán.

Jeho súčasťou sú aj tri lokality Národného parku Poloniny – Stužica-Bukovské vrchy, Rožok a Havešová.

Stužica – najväčší komplex bukového pralesa na Slovensku

Najreprezentatívnejšiu zložku komponentu svetového prírodného dedičstva Stužica-Bukovské vrchy, predstavuje národná prírodná rezervácia Stužica s výmerou 761,43 ha. Nachádza sa v najvýchodnejšom cípe Slovenska na slovensko-poľsko-ukrajinskom trojmedzí pod kótou Kremenec (1210 m n.m.). Na takej rozsiahlej ploche človekom nenarušený pôvodný les predstavuje ukážku toho, ako vyzerali lesy v minulosti v podobných stanovištných podmienkach v rámci daného vegetačného stupňa na našom území. Jedná sa o ukážku podoby, tzv. primárnych pralesov, ktoré sa vyvinuli vzhľadom na ekologické podmienky na danom území v poľadovej dobe. Stromy tu dosahujú vek na hranici svojho fyzického veku, prirodzene dožívajú. Prevládajúcou drevinou je buk, ktorý dosahuje vek 220-250 rokov. Výraznou kráľovnou drevín je tu jedľa, ktorá tu dosahuje majestátnych rozmerov. Dosahuje vek aj 400 rokov. Počas jednej generácie jedle sa vystrieda 1,5 až 2 generácie buka. Pri jedli bol nameraný najhrubší obvod vyše päť metrov, pri buku nad štyri metre. V podhrebeňových partiách sa vyskytujú mohutné cenné listnáče ako jaseň štíhly, brest horský a predovšetkým javor horský, ktoré človek môže vidieť v takýchto hrúbkach už len zriedkavo na obmedzenom počte miest. Domov tu majú všetky naše veľké šelmy a v posledných rokoch sa tu pravidelne vyskytujú aj zubry hrivnaté, dokonca tu bol zaznamenaný výskyt losa mokradňového.

Lokalita pralesa je dobre prístupná po turistických chodníkoch. Cez lokalitu prechádza červeno značkovaný turistický chodník z Novej Sedlice na Kremenec. Po hrebene Polonín na hranici s Poľskom prechádza modrá a červená turistická značka a po západnej hranici lokality pralesa vedie zase zeleno značkovaný turistický chodník.

Národná prírodná rezervácia Havešová – najvyššie buky na svete a domov pre saproxylofágov

V pralesovitej rezervácii s výmerou 171,32 ha sa nachádza úrodná ílovitá pôda, vďaka ktorej dosahujú buky rekordné dimenzie. Rastú tu stromy s mimoriadnou hrúbkou a výškou kmeňov až 56 m, čo je najväčšia nameraná výška jedincov buka v celosvetovom meradle. Okrem buka sa na lokalite ojedinele vyskytujú javor horský, javor mliečny, jaseň štíhly a brest horský. Bizarné tvary vyvrátených koreňových koláčov „megabukov“, sucháre, rozprávkové štoppy v rannej hmle, umelecké diela vytvorené z padnutých stromov, galéria stromov s odumretými konármi predstavujú zaručený objekt inšpirácie pre maliara a fotografa a iné vnímavé duše.

Prakticky rovnomerne po celej ploche pralesa sa vyskytuje veľké množstvo stojaceho a ležiaceho mŕtveho dreva vo všetkých stupňoch rozkladu, ako aj stromov v blízkosti fyzického veku. Prítomnosť veľkého množstva mŕtveho dreva je jedným z charakteristických znakov pralesa. Hrubá mŕtva drevná hmota v pokročilom štádiu rozkladu je neklamným dôkazom dlhodobého nenarušeného vývoja pralesa. Pričom samotný termín „mŕtve drevo“ nie je celkom presný, keďže mŕtve drevo je paradoxne žriedlom života. Po odumretí dreviny je drevná hmota obsadzovaná a rozkladaná rôznymi skupinami organizmov. Hovoríme o tzv. dekompozičnej kaskáde, ktorá je typická zákonitým striedaním druhov. Spolu s hubami spúšťajú rozklad dreva rôzne druhy hmyzu schopné žiť pod silne prichytenou kôrou, alebo vytvárať chodby v surovom nerozloženom dreve. Tieto sú neskôr nahradzované druhmi viazanými na stále viac rozložené drevo, napokon celý proces ukončujú organizmy žijúce v drevnej drti. Rozklad dreva, ktorého výsledkom je úplná mineralizácia drevnej hmoty a navrátenie živín viazaných v dreve do pôdy lesného ekosystému, trvá 20 – 180 rokov. Počas tejto doby mŕtve drevo osídľujú a využívajú stovky rôznych druhov, ktoré sumárne radíme medzi saproxylické organizmy (organizmy viazané na mŕtve drevo). Okrem húb a rastlín osídľuje mŕtvu drevnú hmotu pestré spoločenstvo bezstavovcov, vtákov a cicavcov. Najviac druhov pripadá na roztoče, chvostoskoky a hmyz. Z hmyzu sú to najmä blanokrídlovce a chrobáky. Viac ako tretina lesných živočíchov a viac ako polovica druhov húb rastúcich v lesoch je priamo viazaná na mŕtve drevo v rôznom štádiu rozkladu. Odumretá drevná hmota spolu s asociovanou faunou a flórou je v súčasnosti jeden z najohrozenejších prvkov lesných ekosystémov Európy. Hlavným dôvodom tohto ohrozenia je intenzívne lesné hospodárstvo, ktoré v podstate neumožňuje (v rámci krátkej obnovnej doby lesných porastov) vznik dostatočne veľkej a variabilnej zásoby odumretej drevnej hmoty. Pre dobrého lesného hospodára to je zbytočná finančná strata a dôvod na veľké upratovanie. Navyše, v konzervatívnych lesníckych kruhoch je mŕtve drevo považované za zdroj nákazy a šírenia škodcov a je aktívne z hospodárskych porastov odstraňované. Dôsledkom celoplošných zmien v štruktúre lesnej krajiny a uplatňovaním intenzívneho lesného hospodárstva v Európe je viac ako 40% saproxylických druhov hmyzu ohrozených vyhynutím. V prípade húb a lišajníkov bude toto číslo pravdepodobne ešte vyššie. Saproxylická fauna a

flóra nachádza v súčasnosti vhodné podmienky pre život len v prísne chránených lesných rezerváciách alebo ochranných lesoch, kde kvôli obmedzeniu lesnej ťažby dochádza k akumulácii odumretej drevnej hmoty. Práve z tohto hľadiska sú potrebné pralesy ako Havešová, ktorá zabezpečuje biologickú pestrosť. Ochrana biodiverzity je jedným z najvýznamnejších ukazovateľov úrovne prírodných vied u nás a ukazovateľom kultúrnej vyspelosti národa.

Lokalita pralesa Havešová nie je prístupná po žiadnom značenom turistickom chodníku. Navštíviť ju možno iba v sprievode pracovníkov Správy Národného parku Poloniny po náučnom chodníku. Jeho trasa vedie starým lesníckym chodníkom, ktorý nie je upravovaný, je bez zásahu človeka.

Národná prírodná rezervácia Rožok – šťastná to krajina,

čo má takéto miesta

V lokalite je veľmi pekný rovnorodý bukový prales o výmere 67,13 ha, ktorý ohromuje svojou produkčnou schopnosťou. Objem hrubiny zistený v štádiu optima 1029,42 m³/ha predstavuje vrchol produkcie, ktorý bol v bukových pralesoch Slovenska zistený. Hlavnou drevinou je buk lesný, len vo vyšších častiach lokality sa ojedinele vyskytuje aj javor horský.

Keď sem vkročíte, zovšadiaľ cítiť, ako tu pulzuje život. Silné puto spája všetko vôkol, živé i neživé. Vytvára symbiózu. Ohromný spletenec vzťahov a vlastností, v ktorom sú prepojené drobné mikroorganizmy, huby, vyššie rastliny, živočíchy i samotné prostredie. Tak ako sa život človeka prelína narodením, dospievaním a smrťou, tak aj prales má svoj vývoj. Prebieha ako uzavretý cyklus, v ktorom sú zastúpené tri vývojové štádiá: štádium dorastania, štádium optima a štádium rozpadu. Smrť tu necítiť, lebo tu život nikdy neumiera. Pod kmeňmi vráskavých starcov klíči nové detstvo. A človek sa prizerá druhému životu stromov. S úžasom a pokorou. Stojí na mieste, kde tisícky rokov stála celá generácia iných stromov. Kde sa už toľkokrát premenili tvary, scenérie, a napriek tomu tu akoby zastal čas. Tu je les večne starý, a zároveň večne mladý. Ako vták Fénix vstáva, zo seba vzniká, rovnaký a zároveň rozmanitý. Pod sivými bukmi si uvedomíme vlastnú maličkosť. Nie sú tu potrebné ruky, ani um človeka. Panuje tu príroda. Rozhoduje, riadi. Už celé tisícročia. Múdro a úspešne. Výsledkom je práve najvyspelejšie a najzložitejšie spoločenstvo pred Vašimi očami, ktorému hovoríme prales Rožok. Pralesy sú liekom, unikátnym prírodným laboratóriom, zdrojom rovnováhy i dôležitou zbraňou proti nadmernému poškodzovaniu prírodných zdrojov. Poskytujú romantické zátišia i divokú prírodu, ktorú ľudstvo oplakáva a volá späť. A odovzdávajú múdrosť. Lebo v starých, hlbokých lesoch sa jej ukrýva viac než v knihách.

Lokalita je v súčasnosti prístupná zeleno značkoványm náučným turistickým chodníkom. Päť zastávok prostredníctvom informačných tabúl poskytuje údaje o prírodných hodnotách územia. Stredne náročný chodník je okružný. Pod lokalitou známou pod názvom Hukovo sa stretáva s červeným turistickým chodníkom Ubl'a – Nová Sedlica. Do dediny Uličské Krivé sa môžeme vrátiť aj po jeho trase. Červený turistický chodník taktiež ponúka možnosť navštíviť susednú dedinu Ulič.

Maloplošné chránené územia v Národnom parku Poloniny

Národné prírodné rezervácie (NPR):

1. **NPR Havešová** – nachádza sa v katastrálnom území Kalnej Roztoky a Stakčinskej Roztoky a má výmeru 171,32 ha. V nadmorskej výške 450-740 m sa zachovali pôvodné pralesovité bukové porasty s vtrúsenými drevinami, ako sú javor horský, brest horský a jaseň štíhly. Územie je významným hniezdnym biotopom vtákov viazaných na pralesovité porasty, ako sú sova dlhochvostá, holub plúžik a iné. NPR Havešová má veľký význam pre vedecký výskum pôvodných lesných spoločenstiev s využitím v lesnom hospodárstve. Vyhlásená v r.1964.
2. **NPR Pl'aša** – má výmeru 110,80 ha. Nachádza sa v katastrálnom území Ruského. Pôvodné prirodzené lesné porasty buka s prímiesou javora horského a jarabiny vtáčež zaberajú podhrebeňové svahy a okolie kóty Pl'aša (1162 m n.m.). Z východokarpatských druhov tu nájdeme rásť čemericu purpurovú typickú pre toto územie. Vo vrcholových lúčnych spoločenstvách hniezdi ľabtuška vrchovská a v starých bütľavých stromoch bukových javorín muchárik bieločrý. Vysoká úživnosť spoločenstiev podmieňuje výskyt jelenej zveri. Hlavný chrbát je obľúbeným prechodom vlka a rysa. Vyhlásená v r.1967.
3. **NPR Riaba skala (Jarabá skala)** – sa nachádza v katastrálnom území Zboja, Runiny a Ruského a má výmeru 359,94 ha. Pôsobením geologických, geomorfologických, klimatických a biogeografických činiteľov v nadmorských výškach 1000 –1188 m sa vytvorili výnimočné prírodné podmienky na rozšírenie významných rastlinných a živočíšnych spoločenstiev. Pravdepodobne v postglaciálnom období sa odtrhol horský svah, vytvorila sa skalná stena s obnaženými čelami flyšových sedimentov, pieskovcov a ílovcov a na jej úpäti sa nahromadila obrovská balvanovitá sutina. Významnou súčasťou tohto územia sú horské lúky nad hornou hranicou lesa – poloniny. Vyhlásená v r.1964. Súčasťou NPR je predošlá Prírodná pamiatka Oreničova skala. Vznikla na ochranu ojedinelého skalného výtvaru vo flyšovej časti Východných Karpát (v území so zachovalými krajinárskymi a prírodnými hodnotami) na vedecko-výskumné, náučné a kultúrno-výchovné ciele.
4. **NPR Rožok** – sa nachádza v katastrálnom území Uliča a Uličského Krivého s výmerou 67,13 ha. Zachovali sa tu pralesovité porasty buka s vtrúseným javorom hor-

- ským. Rôznoveké, hrúbkovo i výškovo diferencované porasty sú v rôznych vývojových štádiách pralesa. Z vtákov tu hniezdi napríklad sova dlhochvostá. Pod hrebeňom je zvýšený výskyt nitrofilných druhov, najmä bažanky trvácej. Územie má mimoriadny význam pre zachovanie biogeocenóz kvôli komplexnému prírodovednému výskumu najmä pre potreby pestovania lesov. Vyhlásená v r.1965.
5. **NPR Stinská** – sa nachádza v katastrálnom území Zboja na výmere 90,78 ha. Leží v hrebeňovom a podhrebeňovom pásme vrchu Stinská (1 093 m n.m.). Chránené územie tvoria lesné komplexy a vrcholové lúky v jedľovo-bukovom a smrekovo-jedľovo-bukovom vegetačnom lesnom stupni. Medzi najznámejšie druhy rastlín chráneného územia patrí endemit Východných Karpát - iskerník karpatský, ktorý rastie na Slovensku iba v tejto lokalite. Na území má veľký zoografický význam výskyt východokarpatských taxónov. Vyhlásená v r.1986.
 6. **NPR Stužica** – nachádza sa v katastrálnom území Novej Sedlice a má výmeru 761,49 ha. Patrí medzi najvýznamnejšie chránené územia na celom Slovensku. Jej význam spočíva v zachovalosti pôvodných lesných porastov s pralesovitou štruktúrou na veľkej rozlohe, so značným výškovým rozpätím a členitým reliéfom na rozhraní Východných a Západných Karpát. Nachádzajú sa tu typické bučiny, jedľové bučiny, bukové javoriny a jaseňovité javoriny. V rezervácii trvale žije medveď, vlk a v poslednom období aj zubor hôrny. Vyhlásená v r.1965.
 7. **PR Pod Ruským (Lúky pod Ruským)** – leží v katastri obce Ruské a na výmere 11,14 ha. Územie tvoria prirodzené lúčne spoločenstvá vlhkých podmáčaných lúk až mokradí na nive rieky Čirochy. Celkový charakter vegetácie udávajú vysoké byliny močiarnych a mokradňových spoločenstiev, ako sú pichliač potočný, čerkáč obyčajný a iné. Z východokarpatských druhov sa tu vyskytuje klinček bradatý nakopený. Mokré lúky, mokrade a slatiny sú biotopom mnohých ohrozených druhov vlhkomilného lúčneho hmyzu, obojživelníkov plazov, vtákov a cicavcov. Vyhlásená ako PR v r.1988, v r.2002 prekategORIZOVANÁ NA NPR.

Prírodné rezervácie (PR):

1. **PR Bahno** – sa rozprestiera na území o výmere 2,78 ha v katastri obce Zboj. Územie je najvýznamnejším rašeliniskom Bukovských vrchov s výskytom vzácnych druhov vrchoviskových a prechodných rašelinísk, ako sú rosička okrúhlostá, sedmokvietok európsky a iné. Významný je výskyt olšovníkovca močiarného. Vyhlásená v r. 1988.
2. **PR Borsučiny** – jej cieľom je ochrana pôvodných lesných ekosystémov pralesovitého rázu na členitom bralom reliéfe cisnianskych vrstiev flyšového pásma. Zahŕňa lesné spoločenstvá typických bučín, lipových bučín, jedľových bučín, bukových javorín, lipových javorín. Celková výmera: 83,72 ha. Vyhlásená v r. 1993.

3. **PR Bzaná** – vznikla na ochranu genofondu územia v roku 1993, pretože prirodzený súbor teplomilných lúčnych a krovinných ekosystémov sa vyznačuje veľkou druhovou diverzitou. Celková výmera: 15,46 ha. Vyhlásená v r. 1993.
4. **PR Gazdorán** – predmetom jej ochrany sú teplomilné lúčne spoločenstvá na xerothermnom stanovišti flyšových čergovských vrstiev Bukovských vrchov. Celková výmera: 17,30 ha. Vyhlásená v r. 1993.
5. **PR Hlboké** – sa nachádza v katastrálnom území Osadného na výmere 2,28 ha. Územie je zaujímavé výskytom kyslých bučín smrekovo-bukovo-jedľového vegetačného stupňa v inverznej polohe vo výškach 500 – 610 m n.m. Na kyslom flyšovom podloží sa dominantne uplatňujú chlpáňa lesná a smlz trst'ovníkový. Z chránených živočíchov sa na území zistil výskyt muchárika malého. Vyhlásená v r. 1988.
6. **PR Hrunok** – leží v katastri obce Stakčín o výmere 4,60 ha. Predmetom ochrany je východokarpatský druh čemerica purpurová, ktorá rastie na flyšovom podklade Laboreckej vrchoviny v údolí Cirochy. V lesných spoločenstvách bukových dubín vytvára bohaté zárusty spolu so vzácnym pečeňovníkom trojlaločným a sprievodcami duba, ako sú hrachor čierny, medúnka medovkolistá. Vzácný je výskyt kručinôčky krídlatej v okolí rezervácie. Vyhlásená v r. 1982.
7. **PR Ruské** – leží v katastri obce Ruské na výmere 1,46 ha. Cieľom ochrany je zachovanie teplomilných lúčnych spoločenstiev so súvislým zárastom vzácnnej kručinôčky krídlatej. V terénnych zníženinách na glejových pôdach sa významne uplatňujú vstavačovec májový a páperník širokolistý. Prirodzené trávne porasty a slatiny sú biotopom vzácných a ohrozených živočíchov. Vyhlásená v r. 1988.
8. **PR Stinská Slatina (Slatinka pod Stinskou)** – nachádza sa v katastrálnom území Zboja na výmere 2,76 ha. Predmetom ochrany je slatinno-rašelinisková vegetácia v terénnej depresii. Z významných rastlín tu nájdeme napr. vachtu trojlistú, páperník úzkolistý a iné vlhkomilné a močiarné druhy. Vyhlásená v r. 1988.
9. **PR Stružnická dolina** – sa rozprestiera v katastrálnom území obce Zvala na výmere 2,24 ha. Predmetom ochrany je prvosienka bezbyľová, ktorá rastie v doline potoka Stružnica. Je to jediná lokalita na území severovýchodného Slovenska. Jej výskyt sa viaže na vlhký typ dubových bučín so zastúpením ostrice lesnej. Z významnejších druhov sa tu nachádza napr. horec luskáčovitý a svíb južný. Vyhlásená v r. 1982.
10. **PR Šípková** – slúži pre účely ochrany lesných a sutinových spoločenstiev Bukovských vrchov s významným zastúpením východokarpatských druhov ako aj na ochranu prirodzeného odkryvu flyšových súvrství Bukovských vrchov, bučinových, horských, sutinových a lúčnych spoločenstiev Východných Karpát. Jej celková výmera je 156,32 ha. Vyhlásená v r. 1993.
11. **PR Udava** – sa nachádza v katastrálnom území Hostovic a Osadného s výmerou 391,98 ha. Zachovali sa tu vplyvom priaznivých klimatických podmienok prirodzené spoločenstvá jedľových bučín a bukových javorín, kde sa v porastovej štruktúre popri buku významne uplatňuje pôvodná jedľa. Živné stanovišťa podmieňujú bohatý bylinný kryt, kde dominujú paprade, kyslička obyčajná, hluchavník žltý.

V lesných komplexoch je bohatý výskyt poľovnej zveri, ale aj veľkých mäsožravcov, z ktorých tu žijú vlk, rys a medveď. V tejto PR sa pozoroval prechodný výskyt zubra hôrneho z Poľska. Vyhlásená v r. 1982 a rozšírená v r. 2005 s pôvodnej výmery 52,09 ha na súčasnú výmeru.

12. **PR Uličská Ostrá (Ostrá)** – slúži na ochranu lesných spoločenstiev Východných Karpát v inverznej polohe prielomu Uličky v Bukovských vrchoch, dôležitých z vedecko-výskumného, náučného a kultúrno-výchovného hľadiska. Celková výmera je 25,24 ha. Vyhlásená v r. 1993.
13. **PR Roztoky** – nachádza sa v katastrálnom území obce Hrabová Roztoka s výmerou 1,03 ha. Bola vyhlásená predovšetkým na ochranu rastlinných spoločenstiev s plavúnikom splošteným v r. 1988.
14. **PR Borsukov vrch** – nachádza sa v katastrálnych územiach Nová Sedlica a Zboj na výmere 146,79 hektára. Bola vyhlásená v r. 2015 a na jej území platí piaty stupeň ochrany. Predmetom ochrany sú: 1. Komplex lesných spoločenstiev, podstatne nezmenených ľudskou činnosťou, ktoré sú súčasťou územia medzinárodného významu – lokality “Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy” zapísanej v Zozname svetového dedičstva UNESCO. 2. Biotopy európskeho významu: Ls4 Lipovo-javorové sutinové lesy (* 9180), Ls5.1 Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130), Ls5.2 Kyslomilné bukové lesy (9110), Ls5.3 Javorovo-bukové horské lesy (9140). 3. Druhy živočíchov európskeho významu: kunka žltobruchá (*Bombina variegata*), mlok karpatský (*Triturus montandoni*), jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďateľ čierny (*Dryocopus martius*), muchárik červenohrdlý (*Ficedula parva*), muchárik bieločrý (*Ficedula albicollis*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), žlna sivá (*Picus canus*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), myšovka horská (*Sicista betulina*), zubor hrivnatý (*Bison bonasus*), vlk obyčajný (*Canis lupus*), rys ostrovid (*Lynx lynx*), medveď hnedý (*Ursus arctos*) a fuzáč alpský (*Rosalia alpina*).

Prírodná pamiatka (PP):

PP Ulička – predstavuje ochranu fragmentu podhorského potoka s typickým riečnym reliéfom flyšového toku s prirodzenými pobrežnými a iniciálnymi spoločenstvami na štrkových náplavoch predovšetkým chránenej paprade – perovníka pštrosieho. Rozprestiera sa na ploche 7,25 ha. Vyhlásená v r.1994.

Európska sieť NATURA 2000

V súvislosti so vstupom do Európskej únie bolo územie zaradené do európskej siete NATURA 2000 pod názvami: Bukovské vrchy, Stinská, Ublianka a Ulička.

Chránené vtáčie územie Bukovské vrchy (SKCHVU002): Územie chránené z dôvodu ochrany druhov vtákov: chriaštel' poľný, bocian čierny, orol krikľavý, včelár

lesný, rybárik riečny, sova dlhochvostá, žlná sivá, d'ateľ čierny, d'ateľ bielochrbtý, penica jarabá, muchárik červenohrdlý, muchárik bieločrký, strakoš sivý, prepelica poľná, krutihlav hnedý, žltouchvost lesný, lelek lesný, jariabok hôrny.

Územie európskeho významu Bukovské vrchy (SKUEV0229): Územie chránené z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Prirodzené eutrofné a mezotrofné stojaté vody s vegetáciou plavajúcich a ponorených cievnatých rastlín typu Magnopotamion alebo Hydrocharition, Horské vodné toky a bylinné porasty pozdĺž ich brehov, Silikátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou, Horské kosné lúky, Kyslomilné bukové lesy, Javorovo-bukové horské lesy, Bukové a jedľové kvetnaté lesy, Nespевnené karbonátové skalné sutiny montánneho až kolinného stupňa, Lipovo-javorové sutinové lesy, Slatiny s vysokým obsahom báz, Nížinné a podhorské kosné lúky, Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá na poriečnych nivách a horské psicové porasty na silikátovom substráte, Suchomilné travinnobylinné a krovinové porasty na vápnitom podloží. Druhy európskeho významu: bahnička kranská, zvonček hrubokoreňový, vrchovka alpínska, dvojhrot zelený, kyjanôčka zelená, roháč obyčajný, bystruška Zawadského, lopatka dúhová, hrúz fúzatý, fuzáč alpský, mlok karpatský, mlok hrebenatý, kunka žltobruchá, rys ostrovid, vydra riečna, medveď hnedý, vlk dravý, netopier obyčajný, netopier brvitý, uchaňa čierna, podkovár malý, zubor hrivnatý.

Územie európskeho významu Stinská (SKUEV0210): Územie chránené z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Silikátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou, Horské kosné lúky, Javorovo-bukové horské lesy, Bukové a jedľové kvetnaté lesy, Slatiny s vysokým obsahom báz. Druhy európskeho významu: bahnička kranská, zvonček hrubokoreňový, spriadač kostihojový, kobylka *Pholidoptera transsylvanica*, fuzáč alpský, mlok karpatský, mlok hrebenatý, kunka žltobruchá, rys ostrovid, medveď hnedý, vlk dravý, netopier obyčajný, netopier brvitý, netopier pobrežný, netopier ostrouchý, netopier veľkouchý, podkovár malý.

Územie európskeho významu Ulička (SKUEV0234): Územie chránené z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Horské vodné toky a ich drevinová vegetácia so *Salix eleagnos*, Horské vodné toky a bylinné porasty pozdĺž ich brehov, Bukové a jedľové kvetnaté lesy. Druhy európskeho významu: plž severný, lopatka dúhová, hrúz bielooplutvý, hrúz fúzatý, hrúz Kesslerov, hlaváč bielooplutvý, fuzáč alpský, vydra riečna, mlok karpatský, mlok hrebenatý, netopier obyčajný, netopier brvitý, uchaňa čierna, podkovár malý.

Náučné chodníky na území Národného parku Poloniny

Náučný chodník Miroslava Poliščuka

Stredne náročný náučný chodník začína pri obecnom úrade v Uliči. Je venovaný miestnej osobnosti, Ing. Miroslavovi Poliščukovi – lesníkovi, ochranárovi, zakladateľovi prvej dobrovoľnej ochranárskej organizácie na Východnom Slovensku. Trasa značená zelenou farbou vedie po stopách niekdajšej starej grófskej cesty lemovanej storočnými dubmi červenými a dubmi močiarnymi na miesto zvané Valalština. Tam v minulosti stál malý poľovnícky kaštieľ. Dnes ho pripomína iba časť kamenných základov a zrubová studňa. O tom, že aj v okolitých horách Nastazu sa ukrývali zbojníci, hovoria staré legendy, obrovský balvan na neďalekom vrchu Kopyto a výhražný list z roku 1493, ktorý je dodnes uložený v múzeu v Bardejove. Náučná trasa stúpa k vyhliadkovej veži na Holici (538 m n.m.), ktorá poskytuje krásne panoramatické výhľady na vyhasnuté sopky Vihorlat a Popričny, ukrajinské poloniny, poľské Bieščady i najvyššie časti Bukovských vrchov. Lesným chodníkom sa vracia do dediny.

Školský náučný chodník K Mergancovmu kameňu

Stredne náročný školský náučný chodník začína v centre dediny Ulič, oproti miestnej základnej škole, neďaleko autobusovej zastávky. Zelenou farbou značený chodník začína vo vzácnom historickom parku, ktorý bol v minulosti súčasťou areálu kaštieľa z 18. storočia. Oživujú ho originálne drevené sochy z galérie pod holým nebom. Vytvorené diela pripomínajú zabudnuté osobnosti, legendy, upozorňujú na zaujímavé miesta či udalosti. Trasa prechádza popri miestnom rybníku. Toto umelo vytvorené dielo, určeného predovšetkým na chov rýb, vytvára príjemné oddychové prostredie. Susedí s netradičným areálom nazvaným Dvere do Polonín, ktoré ponúka oddych, zábavu i mnoho informácií malým i veľkým návštevníkom. Lesný chodník a stará dubová aleja vedie k pomníku uprostred lesa, ktorý je spomienkou na Rudolfa Merganca - pánskeho hájnika a nezvyčajnú tragédiu z roku 1922. Mergancov kameň je situovaný pod Prírodnou rezerváciou Uličská Ostrá, ktorá chráni pôvodné lesné spoločenstvá v inverznej polohe prielomu rieky Uličky. O nej a o lesoch, ktoré sú neodmysliteľnou a dôležitou súčasťou prírody, hovorí jeden z 8 informačných panelov.

Náučný chodník Rožok

K vstupnému panelu náučného chodníka vedie asi 1,6 km dlhá stará asfaltová lesná cesta vedúca z dediny Uličské Krivé. Náučná trasa prechádza bukovými lesmi v 4. a 5. vegetačnom stupni. Okolité lesy sú zaradené do kategórie hospodárskych lesov a lesov osobitného určenia z hľadiska ochrany prírody. Tie sú na ploche 67,13 ha od roku 1965 chránené v Národnej prírodnej rezervácii Rožok, ktorá sa radí medzi najstaršie prírodné rezervácie na území národného parku. Časť náučného chodníka prechádza jej okrajom a ponúka nádherné scenérie na zachovalý prírodný les. Mohutné vysoké buky rastú vedľa stojatých i ležiacich odumierajúcich veľikánov, ktoré vytvárajú podmienky pre nový rodia sa život.

Náučný chodník Ruské

K vstupnému panelu náučného chodníka vedie turistický chodník z obce Runina (náučná trasa kopíruje časť tohto modrého turistického chodníka) alebo cyklistické chodníky zo Sniny a Runiny. Ponúka nádherné prírodné scenérie a výhľady na Ruščanský chotár. Pozornosť upútava majestátny pomník – pamätník osloboditeľom v II. svetovej vojne. Len neďaleko sa nachádza vyvýšené miesto s krížom zvané Monastyr, kde v minulosti stál pravoslávny kláštor. Trasa prechádza popri Prírodnej rezervácii Šípková, ktorá od roku 1993 chráni predovšetkým lesné a sutinové spoločenstvá Bukovských vrchov s významným zastúpením východokarpatských druhov rastlín a živočíchov. Raritná je stará ruská cesta známa ako „Porta Rusica“, ktorá bola budovaná v rokoch 1864-65 a spájala Uhorsko s Haličom. Jej krátky úsek je vyhlásený za technickú kultúrnu pamiatku. Na najstaršej slovenskej cestnej stavbe môžeme dodnes vidieť 7 pôvodných kamenných priepustov i niekoľko starých kilometrovníkov. Náučný chodník končí v Ruskom sedle – v horskom priesmyku vo výške 797 m n. m., na slovensko-poľskej štátnej hranici. Len neďaleko sa nachádza turistická útulňa – drevený zrubový prístrešok, studnička a prameň rieky Cirochy.

Náučný chodník Pod tmavou oblohou

Náučný chodník má ojedinelý charakter - je zameraný na svetelné znečistenie a Park tmavej oblohy Poloniny. Ten bol vyhlásený v roku 2010. Podľa družicových meraní v noci ide o najtmavšiu oblasť Slovenska a jednu z najtmavších oblastí v strednej Európe. Krátka náučná trasa vedie okolím najvýchodnejšieho slovenského domu – Informačného strediska v Novej Sedlici na miesto s peknými panoramatickými výhľadmi na masív Stinskej na slovensko-ukrajinskej hranici, na hrebeň Veľkého Bukovca, na hlavný hrebeň s dobre viditeľnou Jarabou skalou. Starou gazdovskou cestou sa vracia k východnému bodu. Súčasťou jeho trasy sú zaujímavé hravé prvky.

Medzinárodný lesnícky náučný chodník Udava - Solinka

Stredne náročný lesnícky chodník začína na mieste zvanom Uhliská, ktoré je od samotnej obce vzdialené asi 6 km. Trasa pokračuje starým „krčmárskym chodníkom“. Sprístupňuje časť Prírodnej rezervácie Udava, ktorá predstavuje mimoriadne hodnotný lesný areál s prirodzeným výskytom jedle bielej. Vedie na štátnu hranicu s Poľskou republikou. Na poľskej strane územia sa nachádza vyhľadávaná sezónna turistická atrakcia – raritná Bieščadská úzkokoľajka z roku 1890, ktorá premáva dodnes. Na náučnú trasu sa napája červený turistický chodník Nová Sedlica – Kremenec – Ruské Sedlo.

EXKURZNÉ TRASY XLII. VS TOP-u v ZBOJI

Na podujatí sa bude vykonávať odborná činnosť prostredníctvom jednotlivých sekcií na vybraných trasách v sprievode zamestnancov ŠOP SR – Správy NP Poloniny. Na týchto trasách sa bude v rámci programu tábora realizovať náplň jednotlivých odborných sekcií. Naplánované trasy predstavujú rámcový priestor, konkrétne cieľové miesta a námety na činnosť pre jednotlivé dni sa budú aktuálne upresňovať podľa potrieb a návrhov vedúcich jednotlivých odborných sekcií. V rámci programu sa budú uskutočňovať rôzne zaujímavé činnosti ako monitoring a mapovanie vyplývajúce z požiadaviek Programu starostlivosti o Národný park Poloniny, inventarizačný prieskum s cieľom získať nové informácie a údaje o hodnotách územia, stave ekosystémov a jeho zložiek, budú sa prezentovať prírodné pomery územia a vykonávať praktická ochrana prírody.

Navrhované trasy pre činnosť odborných sekcií

Trasa č. 1: Zboj – Nová Sedlica – Národná prírodná rezervácia Stužica

Táto trasa je súčasťou turistického chodníka (TCH) č. 0918, ktorý vedie červenou značkou na trase Nová Sedlica - Kremenec - Jarabá skala - Ruské sedlo - Černiny - Malý Horský. Trasa prebieha väčšinou hustými lesmi a jedinečnými pralesmi bez možnosti vyhliadok na vrchol Kremenca. Červená turistická značka z Kremenca pokračuje po hlavnom karpatskom hrebeni s viacerými panoramatickými vyhliadkami na poľské Bieščady a ukrajinskú Užanskú dolinu. Na Čierťazi je možné po zelenej značke TCH č. 5790 zostúpiť a vrátiť sa do Novej Sedlice.

Oblasť Stužice je najvýchodnejšia, najvyššie položená a turisticky atraktívna časť Polonín. Tvorí ju pramenný kotol Stužickej rieky nad Novou Sedlicou. Zo severu je ohraničená hlavným karpatským hrebeňom s výraznými kótami Čierťaz, Hrúbky, Kamenná lúka a Kremenec. Kóta Kremenec (1 210 m n. m.) je zároveň najvýchodnejším miestom na Slovensku, kde sa stretávajú hranice Slovenska, Poľska a Ukrajiny. Z juhu je ohraničená horským masívom Príkrehu, ktorý začína na Čierťazi a najvyšší bod dosahuje na Príkrom (952 m n.m.) nad Novou Sedlicou. Stužická rieka, prameniaca pod Čierťazou, má najvýznamnejší prítok – Kamenistý potok. Celá kotlina Stužickej rieky je dnes prísnou Národnou prírodnou rezerváciou Stužica na ochranu najcennejších pralesov v Európe, ktoré sú súčasťou lokality svetového prírodného dedičstva UNESCO Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy. K najkrajším vyhliadkovým miestam patrí Kamenná lúka, Hrúbky a Sedlo pod Príkrom. Na hlavnom hrebeni si zaslúži pozornosť Kamenná lúka, ktorá je druhým najvyšším vrchom Polonín a zároveň miestom s nádherným výhľadom, predovšetkým na poľskú Veľkú Rawku (1 307 m n.m.).

Trasa č. 2: Zboj – Nová Sedlica – Národná prírodná rezervácia Riaba skala

Trasa vedie žltou turistickou značkou TCH č. 8728 dolinou Zbojského potoka z Novej Sedlice na vrchol Riabej skaly. Chodník prechádza prevažne trasou bývalej lesnej úzkokolajky, postavenej v r. 1908, ktorá začínala v Zábrodí a končila pod Riabou skalou. Odtiaľto trasa vychádza na hlavný hrebeň Polonín. Tu je možné po červenej značke vystúpiť na vrchol Ďurkovca, alebo pokračovať v smere na Kremenec.

Jedná sa o turisticky najatraktívnejšiu časť Polonín so sutinami Riabej skaly, výhľad z ktorej poskytuje nevšedný zážitok pre turistov. Oblasť tvorí pramenný kotol Zbojského potoka nad Novou Sedlicou. Zo severu a severovýchodu je ohraničený hlavným karpatským hrebeňom s výraznými kótami Ďurkovec, Riaba skala, Čolo a Čierťaz, zo západu horským masívom Veľkého Bukovca, ktorý vybieha z Ďurkovca a kulminuje na rovnomennom vrchole v 1012 metrovej výške. Zbojský potok pramení neďaleko Riabej skaly pod lúkami zvanými Zbojský Beskyd. Najcennejšími časťami sú skalné bralá a sutiny pod Riabou skalou. Svahy pod Riabou skalou a Ďurkovcom sú dnes chránené v Národnej prírodnej rezervácii Riaba skala. Nachádza sa tu cenné spoločenstvo lipovo-javorových lesov s jelením jazykom (*Phyllitis scolopendrium*). Extrémne klimatické podmienky a neúnosné ochudobnené podložie napomohli v hrebeňovej vrcholovej časti vyformovať unikátne bučiny nízkeho vzrastu – krivoľaké bučiny.

Osobitosťou oblasti Riabej skaly je jej samotný vrchol. Spolu s Kremencom je miestom najčastejších túr turistov. Vrchol skalnej steny poskytuje najkrajší výhľad v slovenských Poloninách. Skalná stena, ktorá sa tu nachádza, vznikla v posglaciálnom období a predstavuje jeden z najväčších zosuvov vo flyšovej časti slovenských Karpát. V blízkosti Riabej skaly sa nachádza Ďurkovec – tretí najvyšší vrch Polonín, na ktorom sa nachádzajú veľmi pekné poloninské lúky. Pod Riabou skalou v tesnej blízkosti sa nachádzajú dve zaujímavé miesta späté s dvoma ženami – Grófske chyžky s grófkou Leopoldinou Šerenyovou a Medová baba s včelárkou Žofiou Matášovskou. Sedlom pod Borsukom prechádza tzv. Maďarska cesta, budovaná v 2. svetovej vojne.

Trasa č. 3: Zboj - Prírodná rezervácia Bahno

Rašeliniská sú veľmi významným prírodným fenoménom. V Národnom parku Poloniny patria medzi vzácne nelesné spoločenstvá. Jedno z nich je chránené v prírodnej rezervácii Bahno. Prírodná rezervácia Bahno bola vyhlásená v roku 1988 na výmere 2,78 ha. Lokalitu charakterizuje podhrebeňová terénna zníženina pretiahnutého tvaru v smere SZ – J, ktorá vznikla zosuvnými pochodmi vo flyši v minulosti. Nadmorská výška kolíše okolo 660 m n. m. Hydrologické pomery sú podmienené morfológiou terénu. Terénnu zníženinu zásobuje zrážková voda z priľahlých svahov bez možnosti povrchového odtoku, preto hladina vody v priebehu roka kolíše.

V rezervácii bolo z nižších rastlín zaznamenaných 28 druhov lišajníkov a 71 machorastov, z toho 11 pečeňoviek a 60 machov. Z významnejších druhov lišajníkov si zaslužia pozornosť druhy ako *Acrocordia gemmata* a *Menegazzia terebrata*. Vzhľadom na

malú rozlohu vrchoviska, je predovšetkým počet machorastov pomerne vysoký. Rastie tu päť druhov rašelinníkov (*Sphagnum*) a šesť druhov ploníkov (*Plagiomnium*), z ktorých najvýznamnejším druhom je glaciálny relikť – *Pseudobryum cinclidioides*. Lokalita pre tento druh je považovaná za jediná na Slovensku, kde sa v súčasnosti nachádza. Rastie tu i ďalší vzácny glaciálny relikť - *Helodium blandowii*. Časti porastené jelšou sivou radíme k slatinným jelšinám patriacich do asociácie *Alnus incana-Thelypteris community* Hadač et Terray 1989 zväzu *Alnion incanae* Pawlowski 1928. Charakteristická je výskytom druhov papradníka močiarného, ostrice zobáčikovitej, papradky samičej (*Athyrium filix-femina*), čerkáča obyčajného (*Lysimachia vulgaris*), jelše sivej (*Alnus incana*) a vzácného machorastu *Pseudobryum cinclidioides*. Je to jediná lokalita výskytu tohto spoločenstva v NP Poloniny. V prírodnej rezervácii Bahno sú zastúpené biotopy európskeho významu: 7120 (kód Natura), resp. Ra2 (kód v slovenskom systéme biotopov) - Degradované vrchoviská schopné prirodzenej obnovy a 7140 (Ra3) - Prechodné rašeliniská a trasoviská.

Vrchoviskové rašeliniská môžeme zaradiť medzi ohrozené rastlinné spoločenstvá. Tradičný spôsob ich obhospodarovania zanikol v druhej polovici 20. storočia. Bez zásahu človeka by tu prebiehala intenzívna sukcesia krovín a zmena druhového zloženia, degradovali by a zanikli. Za účelom dosiahnutia ich priaznivého stavu zabezpečuje Správa Národného parku Poloniny vo vlastnej réžii ich obnovu prostredníctvom manažmentových opatrení. Rastlinné spoločenstvo v prírodnej rezervácii Bahno predstavuje prírodné dedičstvo našej krajiny. Pre budúce generácie je ho možné zachovať len aktívnym manažmentom, k čomu prispejeme v rámci úloh sekcie praktickej ochrany prírody XLII. VSTOP v Zboji.

Trasa č. 4: Zboj – Uličské Krivé - Národná prírodná rezervácia Rožok

Trasa vedie zeleno značkovaným náučným turistickým chodníkom. Päť zastávok prostredníctvom informačných tabúl poskytuje údaje o prírodných hodnotách územia. Stredne náročný chodník je okružný. Pod lokalitou známou pod názvom Hukovo sa stretáva s červeným turistickým chodníkom Ubl'a – Nová Sedlica. Do dediny Uličské Krivé sa môžeme vrátiť aj po jeho trase. Červený turistický chodník taktiež ponúka možnosť navštíviť susednú dedinu Ulič.

Národná prírodná rezervácia Rožok je súčasťou lokality svetového prírodného dedičstva UNESCO Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy. V lokalite je veľmi pekný rovnorodý bukový prales o výmere 67,13 ha, ktorý ohromuje svojou produkčnou schopnosťou. Objem hrubiny zistený v štádiu optima 1029,42 m³/ha predstavuje vrchol produkcie, ktorý bol v bukových pralesoch Slovenska zistený. Hlavnou drevinou je buk lesný, len vo vyšších častiach lokality sa ojedinele vyskytuje aj javor horský. Jedná sa o jednu z najzaujímavejších lokalít Národného parku Poloniny. Unikátnu tzv. univerzálnu hodnotu pre ľudstvo reprezentujú bukové klimaxové spoločenstvá. Trasa vedie cez bukové kvetnaté lesy - lesné komplexy pralesovitého

charakteru. Nezriedka tu uvidíme buky úctyhodných rozmerov (výška 46 m, prsná hrúbka 120 cm).

V obci Uličské Krivé sa nachádza Drevený chrám sv. Michala archanjela z roku 1718. Táto národná kultúrna pamiatka predstavuje ukážku sakrálnej architektúry a ľudového staviteľstva. Charakteristické pre výstavbu boli prírodný materiál a majstrovské zvládnutie dreva s vysokým citom pre estetiku. Sakrálne stavby východného Slovenska sa zaraďujú medzi významné pamiatky, presahujúce svojou hodnotou regionálny rámec a tvoria súčasť európskej kultúry.

Trasa č. 5: Zboj –Prírodná rezervácia Borsučiny

Prírodná rezervácia Borsučiny sa nachádza v najdlhšom horskom hrebeni v Poloninách, ktorý vybieha z hlavného karpatského hrebeňa s najvyšším rovnomenným vrchom Veľký Bukovec (1012 m n. m.). Osobitosťou Veľkého Bukovca sú predovšetkým rozsiahle lesné spoločenstvá. Tie však boli v prevažnej miere v minulosti zasiahnuté ľudskou činnosťou. Najkrajšie lesy, prevažne spoločenstvá cenných listnáčov, sa nachádzajú práve v prírodnej rezervácii, jej súčasťou sú i skalné zrazy so Sokolou skalou. V PR Borsučiny sa nachádza výrazne členitý bralnatý reliéf cisnianskych vrstiev flyšového pásma dukelskej jednotky. Na povrch tu vystupujú mohutné zlepcové a pieskovcové bralá, balvany a skaly, pieskovcové lavice značnej hrúbky. Skalné útvary sú súčasťou ochranných lesov prioritne funkčne zameraných na ochranu pôdy. Prevládajúcim biotopom sú kvetnaté bučiny. Najexponovanejšie stanoviská zaberajú lipovo – javorové suťinové lesy. Jedná sa o málo navštevovanú, neprístupnú časť národného parku v pohorí Veľkého Bukovca.

Trasa č. 6: Zboj - Národná prírodná rezervácia Stinská

Horský hrebeň nachádzajúci sa na slovensko-ukrajinskej štátnej hranici. Zo slovenskej strany ho tvorí pramenná časť Bystrianskeho potoka nad obcou Zboj. Najvyšším vrchom je vrch Stinská (1 092 m n.m.). Územie sa vyznačuje ohromnými zosuvmi. Najväčší zosuv sa nachádza priamo na štátnej hranici, ktorý podmienil vznik skalných stien Stinskej. Táto skalná stena sa však nachádza už na ukrajinskej strane. Hrebeňové časti so zvyškami prírodných lesov a výskytom východokarpatského endemitu v Národnom parku Poloniny – iskerníka karpatského – sú súčasťou Národnej prírodnej rezervácie Stinská. Nachádza sa tu ukážka pomerne zachovalého lesného komplexu kvetnatých bučín, ktoré v podvrcholových a vrcholových partiách nahrádzajú javorovo bukové horské lesy. Zo slovenskej strany je botanicky veľmi hodnotná vrcholová poloninská lúka Májková.

Zosuvy v tomto masíve sú pôvodcom vzniku piatich pseudokrasových jaskýň. Z nich najdlhšou je Ďakova jaskyňa (doteraz zmeraných 128 metrov) a známa zbojnícka jaskyňa Kňahyňa (60 metrov).

Trasa č. 7: Zboj - Prírodná rezervácia Stinská slatina

Prírodná rezervácia (PR) bola vyhlásená v r. 1988. Územie predstavuje cenný biotop slatinno-rašelinnej vegetácie v najvýchodnejšej časti Bukovských vrchov. PR Stinská Slatina sa nachádza v katastrálnom území Zboj na výmere 2,76 ha. Samotná rezervácia sa nachádza v zosuvovej časti svahu bočného hrebeňa vybiehajúceho z masívu Stinskej (1092 m n. m.). Slatinné spoločenstvá sa nachádzajú na terénnej depresii v nadmorskej výške 660 m n. m., na ktorú nadväzuje svahový reliéf so SZ expozíciou do výšky 720 m n. m.

Lokalita je významná z hľadiska výskytu machorastov. Najvýznamnejšími spomedzi nich sú glaciálne relikty *Hypnum pratense*, *Tomenthypnum nitens* a *Calliergon giganteum*. Výskyt týchto druhov dokumentuje boreálny charakter lokality, môžeme ich označiť za neskoro glaciálne, resp. ranno-holocénne relikty. Rezervácia predstavuje cenný biotop slatinno-rašelinnej vegetácie. Fytocenologicky tieto ostricovo - machové slatinné lúky s vysokým obsahom báz patria do asociácie *Carici flavae-Eriophoretum* Soó 1944 zväzu *Caricion lasiocarpae* Van den Berghen in Lebr. 1949. Sú značne ovplyvňované podzemnou vodou. Vyznačujú sa vysokou druhovou diverzitou. Z tráv sú dominantné vlhkomilné a močiarné druhy rodu *Carex* – ostrica ježatá (*Carex echinata*), o. prosová (*C. panicea*), o. žltá (*C. flava*), o. bledá (*C. pallescens*), o. čierna (*C. nigra*). Z bylín má výrazne zastúpenie chránený druh - vachta trojlístá (*Menyanthes trifoliata*). Hojne je zastúpený papradník močiarny (*Thelypteris palustris*) a krušík močiarny (*Epipactis palustris*). Aspektotvorným druhom je páperník úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*). V južnej časti slatiny je dominantná trsť obyčajná (*Phragmites communis*). Jej výskyt je tu dlhodobý, nakoľko uvedenú lokalitu miestni od nepamäti nazývajú „Trošťá“, čo v preklade z rusínskeho jazyka je pomenovanie pre trsť.

V prírodnej rezervácii Stinská slatina sú zastúpené biotopy európskeho významu: 7230 (kód Natura), resp. Ra6 (kód v slovenskom systéme biotopov) - Slatiny s vysokým obsahom báz a Lk6 - Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí.

Územie predstavuje malý fragment slatinného rašeliniska uprostred ťažko dostupných lesných porastov. Nie je využívané, a preto tu prebieha intenzívna sukcesia a zmena druhového zloženia. Sukcesia drevín je pravidelne blokovaná manažmentovými opatreniami. Praktická starostlivosť o nelesné biotopy a chránené druhy rastlín na lokalite PR Stinská slatina s výskytom biotopov a druhov rastlín národného, alebo európskeho významu bude dôležitá úloha v rámci sekcie praktickej ochrany prírody XLII. VSTOP v Zboji.

Trasa č. 8: Zboj – Runina – Oreničova skala

Runina leží v severnej časti Bukovských vrchov v pramennej oblasti Uličky, pri štátnej hranici s Poľskom. Nadmorská výška v chotári je 450-1188 m n. m. Povrch chotára je výrazne členitá hornatina so strmými svahmi a hlbokými úzkymi dolinami. Nad obcou sa nachádza pútnické miesto Tri studničky (675 m n. m.), kde sa v roku 1927 vtedy deväťročnému Jurajovi Regulovi (1918-1997) údajne zjavila Panna Mária. Do

druhej svetovej vojny bolo miesto navštevované pravoslávnymi veriacimi, po nej upadlo do zabudnutia. V r. 1991 bolo miesto obnovené občanmi Runiny. V r. 2012 bola pri troch studničkách vysvätená pravoslávna kaplnka Panny Márie. Pri obci sa nachádza vojenský cintorín z prvej svetovej vojny z r. 1917. Sú na ňom pochovaní ruskí vojaci, ktorí padli pri ruskej ofenzíve v Karpatoch v r. 1915. Cintorín pozostáva zo 60 jednotlivých a 7 masových hrobov (šácht). Cintorín bol udržiavaný do konca druhej svetovej vojny, potom začal chátrať. Obnovený bol v r. 2007. Nižšie pod obcou Runina sa nachádza aj židovský cintorín – národná kultúrna pamiatka s 11 náhrobníkmi.

Táto trasa je zaujímavá z geologického hľadiska, pretože sa tu nachádza lokalita navrhovanej PP (Prírodná pamiatka) Prielom Uličky, ktorú predstavuje kaňonovitý prielom toku Uličky s priľahlými riečnymi terasami. Vyskytujú sa tu početné geomorfologické formy fluvialného reliéfu: meandre, 4 vodné prahy o výške 1,5 – 2,5 m vzniknuté regresným zarezaním Uličky do pieskovcového podložia pestrých podmenilitových vrstiev (runinské súvrstvie), obrie hrnce, štrkové lavice, strmé kamenité svahy, kolmé skalné steny rôznej expozície a svahové plošiny.

Oreničova skala je bývalá prírodná pamiatka, ktorá je od roku 1993 súčasťou NPR Jarabá skala. Pod Oreničovou skalou sa nachádza Oreničov vodopád (5m). Pľašský potok sa v tomto mieste regresne zarezáva do subhorizontálne uložených vrstiev hrbozrných pieskovcov. Hlboký prielom silne vodnatého Pľašského potoka v tomto geologicky zaujímavom území vytvoril jedinečné podmienky pre výskyt rastlinných druhov vrátane machorastov. Vzácné lipovo javorové sutinové lesné spoločenstvá lemujúce skalnatý útvar sú charakteristickou ukážkou pôvodného prírodného prostredia, ktoré vďaka neprístupnosti zostalo zachované. V blízkosti skalného útvaru rastie jedľa biela, pozostatok jej pôvodnej populácie v tomto území.

Trasa č. 9: Zboj – Oblazy (k. ú. Uličské Krivé)

Na tejto trase v k. ú. Uličské Krivé, v časti Oblazy medzi obcami Zboj a Uličské Krivé, sa vyskytujú zaujímavé pestré flyšové vrstvy so skalnými útvarmi. Nachádza sa tu skalná stena vo zvieracom tvare „ťavy“, jediné známe skalné okno v NP Poloniny a penovcové pramenisko. Na trase sa taktiež nachádza miesto ťažby nafty, pozostatok ropného vrtu s hĺbkou cca 5 km, vďaka ktorému boli popísané samostatné zbojské vrstvy.

V priľahlej oblasti Diľovanka je výrazný odkryv s ukážkou podmenilitových vrstiev flyšu. Trasu je možné prejsť ako okružnú s prepojením na areál Kvasnej vody v Zboji, t. j. areál s naftovou minerálnou vodou. Jedná sa o prameň minerálnej vody kalciumkarbonátovej alkalickéj kyselky presýtenej metánom, s mineralizáciou 1916 mg/l a obsahom až 1740 mg/l.

Program XLII. Východoslovenského Tábora ochrancov prírody a krajiny

SOBOTA 28.7.2018

8⁰⁰ – 18⁰⁰ hod. príchod účastníkov – prezentácia
18⁰⁰ hod. slávnostné otvorenie

NEDEĽA 29.7.2018

7⁰⁰ hod. budíček
9⁰⁰ – 17⁰⁰ hod. návšteva dreveného chrámu, vojnového a židovského cintorína v Topoli, prehliadka Astronomického observatória a planetária na Kolonickom sedle
17⁰⁰ hod. zasadnutie táborovej rady
19⁰⁰ hod. táborové zhromaždenie pri vatre, základné informácie, program nasledujúceho dňa
20⁰⁰ hod. večerný program – individuálny

PONDELOK 30.7.2018

7⁰⁰ hod. budíček
9⁰⁰ – 17⁰⁰ hod. práca v odborných sekciách
17⁰⁰ hod. zasadnutie táborovej rady
19⁰⁰ hod. táborové zhromaždenie pri vatre, základné informácie, program nasledujúceho dňa
20³⁰ hod. večerný program – predstavenie NP Poloniny (prezentácia)

UTOROK 31.7.2018

7⁰⁰ hod. budíček
9⁰⁰ – 17⁰⁰ hod. práca v odborných sekciách
17⁰⁰ hod. zasadnutie táborovej rady
19⁰⁰ hod. táborové zhromaždenie pri vatre, základné informácie, program nasledujúceho dňa
20³⁰ hod. večerný program

STREDA 1.8.2018

7⁰⁰ hod. budíček
9⁰⁰ – 17⁰⁰ hod. práca v odborných sekciách
17⁰⁰ hod. zasadnutie táborovej rady
18⁰⁰ hod. táborové zhromaždenie pri vatre, základné informácie, program nasledujúceho dňa
19⁰⁰ - 22⁰⁰ hod. večerný program

ŠTVRTOK 2.8.2018

7⁰⁰ hod. budíček
9⁰⁰ – 17⁰⁰ hod. práca v odborných sekciách
17⁰⁰ hod. zasadnutie táborovej rady
19⁰⁰ hod. táborové zhromaždenie pri vatre, základné informácie, program nasledujúceho dňa

20³⁰ hod. večerný program

PIATOK 3.8.2018

7 ⁰⁰ hod.	budíček
9 ⁰⁰ – 14 ⁰⁰ hod.	dokončenie činnosti odborných sekcií, detskej sekcie a POP (súťaže- ocenenia- diplomy)
15 ⁰⁰ hod.	zasadnutie táborovej rady
16 ⁰⁰ hod.	záverečné táborové zhromaždenie pri vatre, zhodnotenie priebehu tábora, príhovory, guláš
18 ⁰⁰ hod.	kultúrny program

SOBOTA 4.8.2018

likvidácia táboriska

Poznámka: Organizátori si vyhradujú možnú zmenu programu

Pokyny pre účastníkov

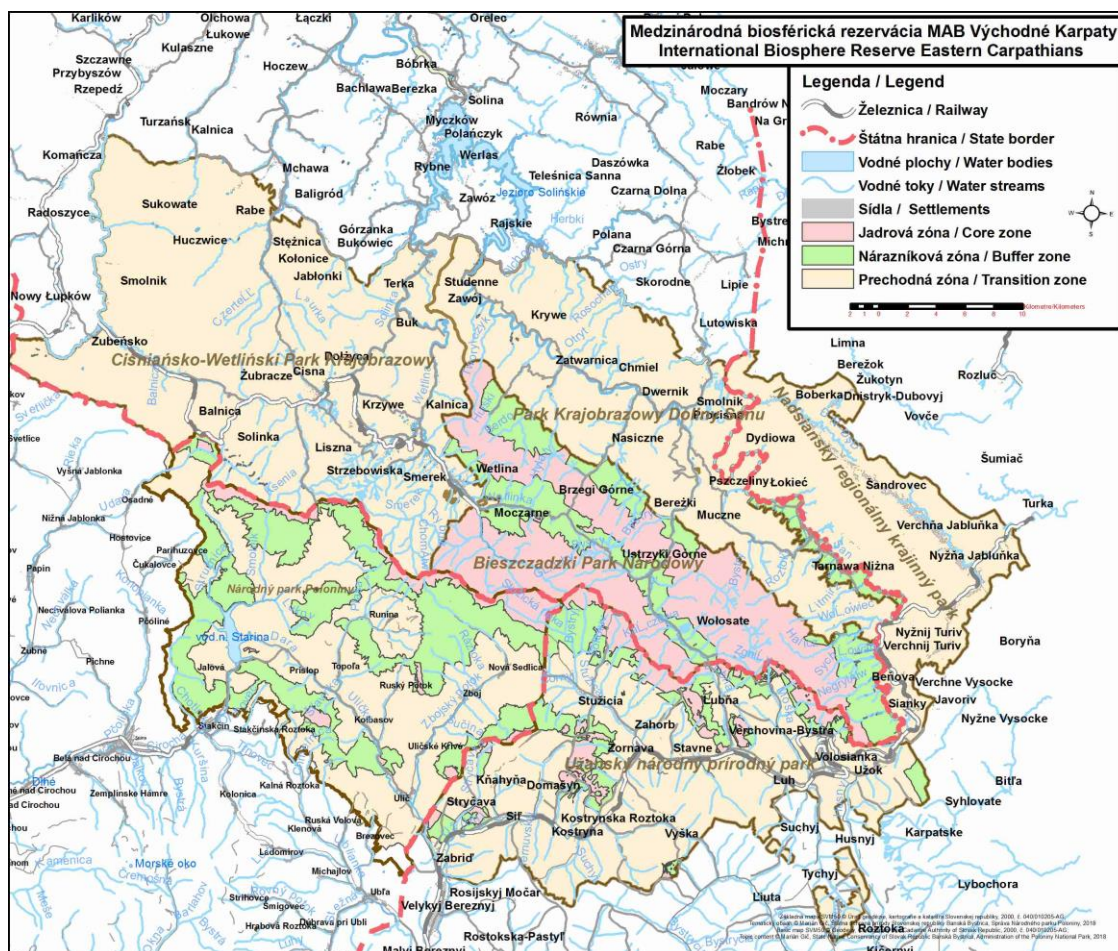
(Táborový poriadok)

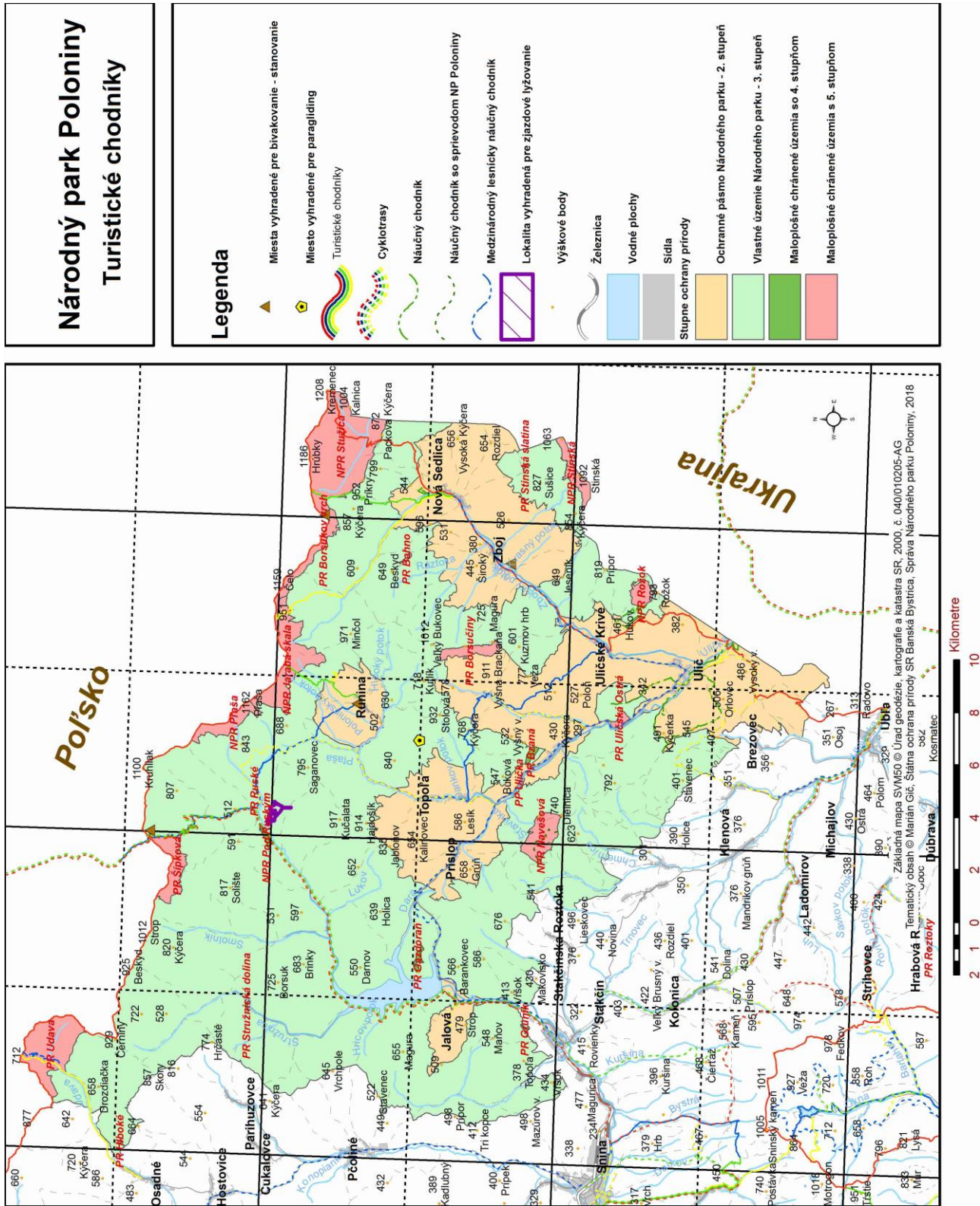
1. Budíček je o 7⁰⁰ hod.
2. Zúčastňovať sa denného programu odborných a pracovných sekcií TOP.
3. Táborová rada sa schádza denne o 17⁰⁰ hod.
4. Táborové zhromaždenie pre účastníkov – informácie o 19⁰⁰ hod. pri vatre.
5. Večerné programy podľa denného programu
6. Riadť sa pokynmi náčelníkov tábora (NOS, NOP).
7. Stravovanie je individuálne s možnosťou nákupu potravín v bufete.
8. Parkovanie motorových vozidiel na vyhradenom mieste.
9. Označenia (čísla) na stany pripnúť kvôli identifikácii účastníkov
10. Zákaz fajčiť v stane !!!
11. Šetriť s vodou !!!
12. Odpad separovať už pri vzniku odpadu pri svojich stanoch !!!
13. Rozseparovaný odpad vysypať do príslušných zberných nádob (vriec).
14. Zachovať nočný klud 23⁰⁰ – 6⁰⁰ hod. Individuálny program realizovať mimo táboriska.

História VS Top-ov

Ročník	Rok	Okres, obec, lokalita - miestny názov	GPS	Nadm. výška
I.	1977	Bardejov, Kríže, za obcou pri Javorovom potoku	49°13'55.41"N 21°09'15.53"E	602
II.	1978	Snina, Sninské rybníky, pri ceste na Sninský kameň	48°58'04.51"N 22°11'24.63"E	303
III.	1979	Košice – vidiek, Drienovec, Drienovské kúpele	48°37'20.89"N 20°57'14.15"E	241
IV.	1980	Rožňava, Jelšavský Hrádok, pri Ochtinskej aragonitovej jaskyni	48°39'33.40"N 20°17'47.75"E	667
V.	1981	Spišská Nová Ves, Spišské Vlasy, Jánska dolina, <i>Za huru</i>	48°55'14.14"N 20°48'28.48"E	430
VI.	1982	Poprad, Vernár, Suchá dolina	48°54'42.14"N 20°16'14.78"E	799
VII.	1983	Sobrance, Remetské Hámre, v údolí Remetského potoka	48°51'17.72"N 22°10'48.74"E	330
VIII.	1984	Stará Ľubovňa, Kamienka, pri futbalovom ihrisku	49°20'21.66"N 20°35'56.56"E	638
IX.	1985	Trebišov, Borša, pri futbalovom ihrisku	48°23'11.80"N 21°42'24.39"E	98
X.	1986	Svidník, Krajná Bystrá, na futbalovom ihrisku	49°23'33.48"N 21°40'21.29"E	400
XI.	1987	Vranov n. T., Hermanovce, Hermanovské skaly, pod Oblíkom	48°58'06.00"N 21°29'28.67"E	440
XII.	1988	Prešov, Sigord, pri vodnej nádrži Kokošovce	48°57'00.16"N 21°21'15.63"E	416
XIII.	1989	Košice, Kavečany, ZOO	48°47'25.94"N 21°12'04.12"E	410
XIV.	1990	Bardejov, Regetovka, pri Regetovskom rašelinisku	49°25'31.82"N 21°16'23.68"E	540
XV.	1991	Košice – okolie, Štós, pod Bodovkou	48°42'13.73"N 20°50'19.12"E	350
XVI.	1992	Poprad, Červený Kláštor, kemping pri Dunajci	49°24'04.70"N 20°24'56.78"E	470
XVII.	1993	Snina, Sninské rybníky, kemping	48°58'33.17"N 22°11'11.53"E	272
XVIII.	1994	Rožňava, Dobšiná, Vyšný Hámor	48°48'45.36"N 20°19'54.67"E	518
XIX.	1995	Trebišov, Beša, Moľva	48°31'24.68"N 21°57'26.95"E	101
XX.	1996	Spišská Nová Ves, Nálepko, Druhý Hámor	48°49'41.26"N 20°36'14.71"E	560
XXI.	1997	Rožňava, Slavec – Gombasek, amfiteáter	48°33'46.50"N 20°28'07.99"E	265
XXII.	1998	Sabinov, Kamenica, pod Sokolou skalou	49°12'46.90"N 20°57'08.36"E	620
XXIII.	1999	Sobrance, Choňkovce, Pod Borolom	48°47'30.35"N 22°15'23.26"E	231
XXIV.	2000	Gelnica, Kojšov, Na Minárke	48°48'36.97"N 21°00'28.12"E	544
XXV.	2001	Rožňava, Čierna Lehota, na <i>Pastyrskej lúke</i>	48°43'48.30"N 20°13'55.93"E	648
XXVI.	2002	Vranov n. T., Juskova Voľa, škola v prírode pri Medvedom potoku	48°52'36.26"N 21°33'20.53"E	280
XXVII.	2003	Svidník, Vyšná Pisaná, na lúke <i>Pid dubinami</i>	49°24'37.07"N 21°36'11.74"E	409

XXVIII.	2004	Gelnica, Úhorná, pri kaplnke Pod Javorcom	48°42'50.35"N 20°40'01.41"E	910
XXIX.	2005	Trebišov, Viničky, Hatfa, Južný Zemplín	48°25'14.08"N 21°45'00.35"E	161
XXX.	2006	Rožňava, Dlhá Ves, pri jaskyni Domica	48°29'17.74"N 20°26'55.67"E	334
XXXI.	2007	Humenné, Chlmec, Ski park Chlmec	48°52'42.46"N 21°56'19.36"E	258
XXXII.	2008	Košice – okolie, Slánska Huta, pod Malým Miličom, chata Dolina	48°35'22.34"N 21°28'45.18"E	480
XXXIII.	2009	Spišská Nová Ves, Hrabušice, NP Slovenský raj, Podlesok	48°57'45.67"N 20°22'46.21"E	551
XXXIV.	2010	Snina, Nová Sedlica, NP Poloniny, v údolí Zbojského potoka za obcou	49°03'32.78"N 22°30'14.06"E	442
XXXV.	2011	Poprad, Tatranská Lomnica, TANAP, Intercamp Tatraneč	49°09'24.07"N 20°18'38.56"E	770
XXXVI.	2012	Rožňava, Rejdová, amfiteáter	48°47'41.26"N 20°17'17.92"E	544
XXXVII.	2013	Košice – okolie, Veľká a Malá Lodina, Pod Bokšovom	48°52'16.65"N 21°08'50.39"E	266
XXXVIII.	2014	Medzilaborce, Habura, Údolie kňaza Laborca	49°19'16.74"N 21°51'30.45"E	380
XXXIX.	2015	Sobrance, Vyšné Remety, pri futbalovom ihrisku	48°49'57.75"N 22°09'46.74"E	237
XL.	2016	Poprad, Vernár, pri futbalovom ihrisku	48°55'0.43"N 20°15'46.64"E	782
XLI.	2017	Stará Ľubovňa, Kamienka, pri futbalovom ihrisku	49°20'21.66"N 20°35'56.56"E	638

Pozdrav z rozprávkových Polonín

Zuzana Kyjovská, ZŠ Komenského v Snine

Pozdrav z rozprávkových Polonín

Anastasia Tkačuková, ZŠ Stakčín

XLII. TOP Zboj v programe 2 „Kultúra“ v roku 2018 podporil Prešovský samosprávny kraj a obec Zboj

Sponzori

Notes, a.s. – závod Betliar
SHP Slavošovce, a.s.
ABCOM Košice, s.r.o.
AQUING, s.r.o. Košice
LUMIX TRADE, spol.s.r.o, Trebišov, Miloš Lukáč
PSUS Ulič
Hostinec Nadežda Michalková Zboj
ATELIER MK s.r.o.
D.P. Ekoplast, s.r.o. Snina

Spolupracujúce organizácie:

Správa NP Poloniny
Obecný úrad Zboj
KST Humenné
HZS Bukovské vrchy Poloniny
Správa CHKO Latorica
ZO SOPK Bocian
AJC Snina

Na príprave XLII. VS TOP sa podieľali:

RNDr. Miroslav Fulín, CSc. - ZO SZOPK Bocian
Ing. Mário Perinaj– Správa NP Poloniny
Mgr. Zuzana Bartušová– Správa NP Poloniny
Mgr. Iveta Buraľová– Správa NP Poloniny
Ing. Martina Vlasáková – Správa NP Poloniny
Ing. Marián Gič – Správa NP Poloniny
Jozef Blaško– Správa NP Poloniny
Mgr. Kristína Voralová –Správa CHKO Latorica, ÚV SZOPK
Ing. Milan Murín – ZO SZOPK Trebišov
Ladislav Lodomirjak – starosta obce Zboj
Ing. Jakub Jandel – ZO SZOPK Trebišov
RNDr. Janka Fulínová – ZO SZOPK Bocian
Mgr. Silvia Máteová – ZO SZOPK Trebišov
Dušan Reiser – dobrov. stráž. príř. Poloniny, KST Humenné
Martin Makarovič – HZS – Bukovské vrchy
Nadežda Michalková

Hymna VS TOP-u

1.

**Kedz še blíži koniec júla batoh ja pakujem a
na východné Slovensko z radoscú cestujem,
bo každý rok še tam schádza kopa ochranárov
čo chcú spoznať v týždni jednom floru vychodňarov.**

Refrén:

**Na TOPe je najlepšejši, za rana je kosa,
vyjdzem pred stan a pobeham po travičke bosa,
potom skúmam stromy, vtáky, calu to prírodu,
ja na TOPe vychodňarskom najdzem vždy pohodu.**

2.

**Dneška je to Spiš, a za rok Zemplín, Abov abo Šariš,
špiš pod stanom, nemyješ se, na plyňaku variš,
cez dzeň chodziš do terenu, večar pri ohničku,
zašpivaš si najradšejši ta totu pesničku.**

Refrén:

**Na TOPe je najlepšejši, za rana je kosa,
vyjdzem pred stan a pobeham po travičke bosa,
potom skúmam stromy, vtáky, calu to prírodu,
ja na TOPe vychodňarskom najdzem vždy pohodu.**

3.

**Týdzeň ubehne jak voda a mušiš stan balic,
v piatok večar je gul'ašik, nemušiš ty varic,
Fero, Janči, Mara, Hanči ruky sebe dali:
O rok zaše dovidzeňa! - tak še rozlučali.**

Refrén:

**Na TOPe je najlepšejši, za rana je kosa,
vyjdzem pred stan a pobeham po travičke bosa,
potom skúmam stromy, vtáky, calu to prírodu,
ja na TOPe vychodňarskom najdzem vždy pohodu.**